

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи

Кафедра педагогіки та соціальної роботи

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗМІСТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка IV курсу, групи 401

спеціальності 231 «Соціальна робота»

**Жупанська Олександра
Володимирівна**

Керівник:

к. пед. н., асист. **Гуляєва М. М.**

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № 9

від «23» травня 2023 р.

Зав. кафедри _____ д. пед. н., проф. Тимчук

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Жупанська О.В. Педагогічний зміст соціальної роботи. – Кваліфікаційна (дипломна) робота.

В дипломній роботі розкрито специфіку педагогічної діяльності в контексті соціальної роботи, здійснюваної в установах і закладах різного (соціального та освітнього) типу.

В першому розділі проаналізовано витoki та концептуалізацію педагогіки соціальної роботи, а саме: становлення, теоретичні основи та моделі педагогіки соціальної роботи, педагогічні підходи і техніки в практиці соціальної роботи

В другому розділі розглянуто зміст та основні напрямки соціально-педагогічної діяльності в центрах соціальних служб, форми та методи роботи соціального педагога в освітніх установах. Продемонстровано результати дослідження змісту та напрямків діяльності соціального педагога ЗЗСО (на базі Снятинського ліцею ім. Василя Стефаника). З'ясовано, що головними факторами в роботі соціального педагога є забезпечення належною підтримкою вихованців, створення сприятливого середовища для соціальної адаптації, розвитку навичок самодостатності та взаємодії з оточуючими, розробка індивідуальних планів розвитку для кожного вихованця та співпраці з іншими спеціалістами в закладі, що допомагає забезпечити комплексний підхід до навчання та виховання.

Ключові слова: *соціальна робота, соціальний педагог, навчальний заклад, інклюзивна освіта, соціальне виховання, ЗЗСО*

ABSTRACT

Zhupanska O.V. Pedagogical content of social work. – Qualification (diploma) work.

The thesis reveals the specifics of pedagogical activity in the context of social work carried out in institutions and institutions of various (social and educational) types.

The first chapter analyzes the origins and conceptualization of social work pedagogy, namely: formation, theoretical foundations and models of social work pedagogy, pedagogical approaches and techniques in the practice of social work

The second chapter examines the content and main directions of social-pedagogical activity in social service centers, the forms and methods of work of a social pedagogue in educational institutions. The results of the study of the content and directions of activity of the social pedagogue ZZSO (on the basis of Vasyl Stefanyk Snyatinsky Lyceum) were demonstrated. It has been found that the main factors in the work of a social pedagogue are the provision of proper support for pupils, the creation of a favorable environment for social adaptation, the development of self-sufficiency skills and interaction with others, the development of individual development plans for each pupil and cooperation with other specialists in the institution, which helps to ensure comprehensive approach to education and upbringing.

Keywords: *social work, social pedagogue, educational institution, inclusive education, social education, PPE*

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ВИЗНАЧЕННЯ ТА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	7
1.1. Становлення, теоретичні основи та моделі педагогіки соціальної роботи.....	7
1.2. Педагогічні підходи і техніки в практиці соціальної роботи.....	18
Висновки до першого розділу	27
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕР СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ В ОКРЕМИХ УСТАНОВАХ	29
2.1. Розгляд змісту та основних напрямків соціально-педагогічної діяльності в центрах соціальних служб	29
2.2. Форми та методи роботи соціального педагога в закладах інтернатного типу	32
2.3. Дослідження змісту та напрямків діяльності соціального педагога ЗЗСО (на базі Снятинського ліцею ім. Василя Стефаника)	39
Висновки до другого розділу	48
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	57

ВСТУП

Актуальність. Сучасне українське суспільство стикається зі складними викликами і потребує кваліфікованих педагогів у галузях соціально-педагогічної діяльності та соціальної роботи. Соціальні педагоги відіграють важливу роль у забезпеченні адекватного соціального виховання та наданні підтримки різним категоріям населення, включаючи дітей, дорослих, сім'ї та осіб похилого віку.

Робота соціальних педагогів з дітьми спрямована на розвиток їхньої особистості, формування соціальних навичок, підтримку в їхньому соціальному та емоційному самовизначенні. Вони працюють з дітьми, які перебувають у складних життєвих ситуаціях, виконують профілактичну роботу щодо соціально незахищених категорій дітей, сприяють їхньому розвитку та адаптації в соціумі.

У роботі з дорослими соціальні педагоги надають підтримку та консультування в різних життєвих ситуаціях, допомагають у вирішенні проблем, сприяють розвитку навичок самостійності та соціальної адаптації. Вони працюють з особами, які потребують допомоги у забезпеченні життєвих потреб, включаючи бездомних, безробітних, осіб з інвалідністю та інших категорій.

Соціальні педагоги також спрямовують свою діяльність на підтримку та розвиток сімей. Вони працюють з батьками, дітьми та іншими членами сімейного кола, надають психологічну та педагогічну підтримку, консультують з питань виховання, розвитку дитини та розв'язання сімейних проблем. Соціальні педагоги допомагають сім'ям зберегти та зміцнити позитивні взаємини, вирішувати конфлікти, покращувати комунікацію та встановлювати ефективні стратегії виховання.

Особливу увагу соціальні педагоги приділяють особам похилого віку. Вони сприяють створенню комфортних умов для життя літніх людей, підтримують їхню самостійність та активність, допомагають у подоланні

соціальної ізоляції, надають інформаційну та психологічну підтримку. Соціальні педагоги також сприяють організації соціально-реабілітаційних заходів та послуг для літніх людей, спрямованих на збереження їхнього фізичного та психічного здоров'я, соціальну адаптацію та активне старіння.

Усі ці напрями діяльності соціальних педагогів у центрах соціальних служб спрямовані на створення сприятливого середовища для розвитку особистості, забезпечення соціального захисту та підтримки людей у складних життєвих ситуаціях. Вони здійснюють індивідуальну та групову роботу з клієнтами, проводять консультації, тренінги, розвивають творчі та самовиражальні можливості, сприяють самореалізації та підтримці позитивної самооцінки у своїх підопічних.

Така діяльність має бути націлена на свідоме підняття рівня соціально-культурної та соціально-виховної функцій суспільства, громади, окремо кожної людини. Тому в рамках педагогічного змісту соціальної роботи соціальні педагоги мають відповідати за реалізацію повноцінної системи надання соціальної допомоги різним категоріям населення, сприяння гідного індивідуального розвитку молодого покоління, створення всіх необхідних умов, для підтримання рівня максимального психологічного комфорту соціуму.

Отже, тема бакалаврської роботи виявляється особливо актуальною в наш час, оскільки в системі професійної освіти підготовка фахівців соціально-педагогічної діяльності являється здебільшого новою. Це нас веде до того, що увага значної кількості теоретичних та практичних досліджень має бути спрямована саме в окреслене русло.

Звичайно, галузь соціальної роботи являється особливо важливим елементом соціальної політики, оскільки фахівці цієї сфери – істинні агенти соціальних змін. І задля того, щоб позитивні зміни відбувалися повною мірою, мають бути детально вивчені всі аспекти відповідного спрямування. Саме тому в нашій роботі нами й було здійснено спробу детально й

конкретно розкрити гострі питання педагогічного змісту соціальної роботи.

Теоретико-методологічну базу нашого дослідження становили роботи таких науковців: В. Андрущенко, О. Мудрик, І. Курляк, М. Євтух (теоретична та практична проблематика фахової підготовки соціального педагога); Б. Ананьєв, М. Ясницький, О. Бодальов (теорії взаємодії діяльності людини та соціуму); А. Капська, Т. Веретенко, Л. Міщик (специфіка професійної діяльності соціальних педагогів); Л. Сущенко, Т. Бойченко, О. Вакуленко (питання виховання підростаючого покоління); Г. Бевз, П. Синютка, І. Зверєва, Л. Волинець (специфіка сімейно-правової політики).

Об'єкт дослідження – педагогіка соціальної роботи як теоретична модель і прикладна галузь.

Предмет дослідження – зміст та напрямки соціально-педагогічної діяльності в установах і закладах освітнього типу.

Мета дослідження полягає в розкритті специфіки педагогічної діяльності в контексті соціальної роботи, здійснюваної в установах і закладах різного (соціального та освітнього) типу.

Згідно поставленої мети, потрібно вирішити наступні **завдання дослідження**:

- 1) Проаналізувати теоретичні основи, моделі та педагогічні підходи й техніки в практиці соціальної роботи.
- 2) Розкрити зміст та основні напрямки соціально-педагогічної діяльності в центрах соціальних служб.
- 3) Детально окреслити форми та методи роботи соціального педагога в закладах інтернатного типу.
- 4) Дослідити зміст та напрямки діяльності соціального педагога ЗЗСО (на базі Снятинського ліцею ім. Василя Стефаника).

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, розв'язання

висунутих завдань нами було використано загальнонаукові методи дослідження: збору інформації, аналізу літературних джерел та статистичних даних, узагальнення та синтезу, анкетування, графічного представлення та інтерпретації результатів дослідження.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 57 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ВИЗНАЧЕННЯ ТА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

1.1. Становлення, теоретичні основи та моделі педагогіки соціальної роботи

Розвиток педагогіки соціальної роботи можна простежити до кінця 19 століття, коли соціальна робота з'явилася як окрема професія з метою вирішення соціальних проблем і сприяння соціальним змінам. Раніше освітній та педагогічний аспекти соціальної роботи зосереджувалися на практичній підготовці студентів до роботи з окремими особами, сім'ями та громадами.

На початку 20 століття навчальна програма соціальної роботи почала включати більше теоретичних і концептуальних основ, спираючись на такі дисципліни як психологія, соціологія та економіка. Акцент був зміщений у бік розвитку знань і розуміння студентами складних соціальних проблем, з якими вони стикаються на практиці.

У середині 20-го століття освіта з соціальної роботи стала більш зосередженою на спеціалізації та професіоналізації, з розвитком спеціалізованих галузей, таких як медична соціальна робота та шкільна соціальна робота. Освіта з соціальної роботи також стала більш формалізованою завдяки встановленню стандартів акредитації та розробці стандартизованих навчальних програм.

У другій половині 20-го століття педагогіка соціальної роботи почала включати більше міждисциплінарних і цілісних перспектив, спираючись на більш широкий спектр теоретичних основ і дисциплін. Основна увага зміщена в бік розвитку навичок критичного мислення студентів,

культурної компетентності та прихильності до соціальної справедливості та прав людини.

Останніми роками педагогіка соціальної роботи продовжує розвиватися, приділяючи все більше уваги навчанню, заснованому на досвіді та практиці, інтеграції технологій та онлайн-навчання, а також більшому фокусу на глобальних та міжнародних перспективах.

Загалом, історичний розвиток педагогіки соціальної роботи був зумовлений зміною соціального та політичного контексту, досягненнями в теорії та практиці освіти, а також зміною потреб і викликів професії соціального працівника.

- Теорія дивергенції: соціальна робота та соціальна педагогіка є двома чітко розділеними сферами діяльності через свою історію. Об'єднання двох в одну загальну сферу означало б відмову від базових соціальних послуг. Загальним терміном є «соціальна педагогіка», оскільки це значно давніший термін.
- Теорія ідентичності: терміни «соціальна робота» і «соціальна педагогіка» повністю збігаються. Вони використовуються як взаємозамінні.
- Теорія заміщення: терміни «соціальна робота» і «соціальна педагогіка» за бажанням взаємозамінні, що дуже близько до теорії ідентичності.
- Теорія субординації: соціальна педагогіка та соціальна робота знаходяться у відносинах суперординації. Представники теорії не дійшли згоди щодо того, який доданок є старшим.
- Альтернативна теорія: Терміни «соціальна робота» і «соціальна педагогіка» повинні бути замінені новими термінами. Це має на меті вирішити проблему плутанини, спричиненої неточним поділом соціальної роботи та соціальної педагогіки. Один із шляхів – замінити соціальну роботу «соціальною терапією», а

соціальну педагогіку – «соціальним вихованням». Загального терміну немає.

- Теорія конвергенції: галузі соціальної роботи та соціальної педагогіки наближаються одна до одної, зближуючись і зростаючи разом. Представники цієї теорії налаштовані на ще тіснішу співпрацю між напрямками на практиці.

Як наслідок, також існують різні теорії історичного розвитку.

В середні віки було звичайним, коли велика родина, родичі або, якщо цього вже було недостатньо, околиці, село, піклувалися про бідних та інвалідів.

Відправною точкою для появи соціальної роботи та соціальної педагогіки є те, що ця опіка незабаром перестала бути достатньою, і самі селяни не змогли запобігти бідності. Громадська опіка стала необхідною, щоб запобігти або обмежити хвороби та нещастя серед населення.

Соціальну педагогіку можна знайти в багатьох країнах світу. Хоча соціальна педагогіка відрізняється від однієї країни до іншої, є схожі корені, які розвинулися в різні напрямки сучасного мислення в соціальній педагогіці. Hämäläinen (2003) пояснює, що «історично соціальна педагогіка ґрунтується на вірі в те, що ви можете вирішально впливати на соціальні обставини через освіту» – і що важливо, освіта стосується не лише дітей, а й включає навчання дорослих, наприклад, для того, щоб змінити їх уявлення дітей. Хоча такі філософи класичної давнини, як Платон і Арістотель, обговорювали, як освіта може сприяти соціальному розвитку, соціальна педагогіка в теорії та практиці виникла лише під впливом сучасного мислення в епоху Відродження, Реформації та пізніше в Просвітництві (Hämäläinen, 2003).

У Франції 1700-х років дітей вважали міні-дорослими – вони носили той самий одяг, що й дорослі, і їхнє «дитинство» мало схоже на сучасні атрибути дитинства як заповітного періоду навчання, періоду невинності

та безпеки. Жан-Жак Руссо, який народився в Женеві в 1712 році, мав на меті радикально змінити такі соціальні концепції своєю освітньою філософією. Стурбований занепадом суспільства, Руссо розвинув свої теорії, засновані на його вірі в те, що люди за своєю суттю хороші, оскільки вони були найближче до природи, коли народилися, після чого суспільство та його інституції зіпсували та денатуралізували їх. Отже, педагогічна теорія Руссо була спрямована на виховання дітей у відповідності з природою та її законами, щоб зберегти добро.

Його впливовий роман «Еміль», опублікований у 1762 році, описав виховання вигаданого персонажа Еміля відповідно до того, що Руссо вважав принципами природного виховання, наголошуючи на цілісності та гармонії з природою. Його наміром було зберегти «первісну досконалу природу» дитини «шляхом ретельного контролю за її освітою та середовищем, заснованого на аналізі різних фізичних і психологічних стадій, через які вона пройшла від народження до зрілості» (Stewart&McCann, 1967). З цією концепцією дітей як досконалих через їхню близькість до природи Руссо радикально змінив уявлення суспільства про те, що бути дитиною – це щось, з чого треба швидко вирости, і замінив це чимось, що варто зберегти в незайманому вигляді.

Хоча Руссо не вдалося втілити свою освітню філософію на практиці, його новаторські ідеї надихнули багатьох наступних педагогів, зокрема швейцарця Йоганна Генріха Песталоцці (1746-1827), який вдосконалив думки Руссо, розробивши метод цілісної освіти, який виховує «голову, серце і руки в гармонійній єдності». Інтелектуальне стимулювання дітей і пробудження їхньої цікавості до навколишнього світу, як сказав Песталоцці про «голову», сформувало б їхню когнітивну здатність мислити. Моральне виховання «серця» становило основну мету забезпечити «відчуття напрямку, внутрішньої гідності нашої природи та чистої, вищої, божественної істоти, яка знаходиться всередині нас. Це почуття не

розвивається силою нашого розуму в думках, але розвивається силою нашого серця в любові»

Три елементи «голова, серце і руки» невіддільні один від одного в методі Песталоцці: «Природа формує дитину як неподільне ціле, як життєву органічну єдність з багатогранними моральними, розумовими та фізичними здібностями. Кожна з цих здібностей розвивається через і за допомогою інших». Спираючись на філософію Песталоцці, його німецький учень Фрідріх Фребель започаткував рух дитячих садків, підвищив міжнародну обізнаність про здатність маленьких дітей до навчання та надихнув на догляд за дітьми та педагогіку раннього віку у великому масштабі.

Ідеї Фребеля та Песталоцці викликали інтерес у всій континентальній Європі, кульмінацією чого став Рух за нову освіту, який шукав шляхи перенесення цих педагогічних концепцій у різні контексти: італійка Марія Монтесорі, австрієць Рудольф Штайнер і німець Курт Ган розробили власну послідовну освіту, філософію та засновані школи на їхніх принципах; поляк Януш Корчак керував двома дитячими будинками з великою повагою до прав дитини та участі; і в роботі з молоддю також широко практикувався метод Монтесорі. Таким чином, рух за нову освіту зробив внесок у континентальний педагогічний дискурс, який поступово утвердив педагогіку як спосіб роботи з дітьми та молоддю.

Незважаючи на те, що педагогіка на початку була стурбована зміною соціальних умов через освіту (Руссо найбільш відомий своїм «Суспільним договором» (1762), термін «соціальна педагогіка» вперше використав німецький педагог Карл Магер у 1844 році. Один із перших ключових мислителів Пауль Наторп стверджував, що «вся педагогіка має бути соціальною, тобто, що у філософії освіти необхідно враховувати взаємодію освітніх процесів і суспільства».

На його теорії соціальної педагогіки вплинуло вчення Платона про

ідеї, разом із категоричним імперативом Іммануїла Канта розглядати людей як суб'єктів у своїх власних правах замість того, щоб розглядати їх як засіб досягнення мети, і метод Песталоцці. У 1920-х роках з такими впливовими педагогами, як Герман Ноль, німецьку соціальну педагогіку тлумачили з герменевтичної точки зору, яка після Другої світової війни «стала більш критичною, виявляючи критичне ставлення до суспільства та беручи до уваги структурні фактори суспільства, які породжують соціальні страждання».

Отже, сучасна соціальна педагогіка в Німеччині як дисципліна тісніше пов'язана з соціальною роботою та соціологією, ніж з психологією.

Педагогіка соціальної роботи має свої теоретичні основи, що ґрунтуються на різних галузях, включаючи соціологію, психологію, філософію, освіту та практику соціальної роботи. Деякі з ключових теоретичних основ педагогіки соціальної роботи викладено нижче.

- Теорія соціальних систем: Педагогіка соціальної роботи базується на припущенні, що на поведінку людини впливають різні соціальні системи, такі як сім'я, громада та суспільство. Теорія соціальних систем наголошує на важливості розуміння взаємозалежності та взаємозв'язку соціальних систем та їхнього впливу на окремих осіб, сім'ї та спільноти.
- Соціальний конструктивізм: Соціальний конструктивізм підкреслює роль соціальних і культурних факторів у формуванні розвитку та ідентичності особистості. У педагогіці соціальної роботи соціальний конструктивізм використовується, щоб допомогти студентам зрозуміти, як соціальні та культурні чинники впливають на досвід окремих людей і спільнот.
- Критична педагогіка: Критична педагогіка – це філософія навчання, яка наголошує на важливості сумніву домінуючих структур влади та соціальних ієрархій. У педагогіці соціальної

роботи критична педагогіка використовується, щоб допомогти студентам розвинути критичну свідомість і розуміння того, як соціальна несправедливість і гноблення впливають на людей і громади.

- Перспектива, заснована на сильних сторонах: перспектива, заснована на сильних сторонах, наголошує на важливості виявлення та розвитку сильних сторін особи, а не зосередження на її недоліках або слабкостях. У педагогіці соціальної роботи перспектива, заснована на сильних сторонах, використовується для того, щоб допомогти студентам розвинути розуміння способів, за допомогою яких окремі особи та громади можуть отримати можливість використовувати свої сильні сторони та долати труднощі.
- Гуманістична теорія: гуманістична теорія наголошує на важливості суб'єктивного досвіду індивіда та його здатності до зростання та самореалізації. У педагогіці соціальної роботи гуманістична теорія використовується, щоб допомогти учням розвинути глибоке розуміння потреб і досвіду окремих людей і спільнот, а також сприяти їхньому самовизначенню та самоактуалізації.

Загалом, педагогіка соціальної роботи спирається на різноманітні теоретичні основи, щоб забезпечити всебічне розуміння складних соціальних проблем, якими займаються соціальні працівники, і допомогти студентам розвинути знання, навички та цінності, необхідні для ефективної роботи з окремими особами, сім'ями та громадами.

Існує декілька теоретичних моделей педагогіки соціальної роботи, кожна з яких має власний підхід до викладання та навчання. Деякі з ключових теоретичних моделей педагогіки соціальної роботи висвітлено далі:

- Модель емпіричного навчання: ця модель наголошує на навчанні через практичний досвід і роздуми. У педагогіці соціальної роботи навчання на основі досвіду може включати стажування, стажування на місцях або симуляції з подальшим критичним осмисленням і обговоренням для поглиблення розуміння.
- Проблемно-орієнтована модель навчання: ця модель передбачає спільну роботу студентів над вирішенням проблем реального світу. У педагогіці соціальної роботи проблемне навчання може включати тематичні дослідження, групові проекти або дослідження в громаді.
- Модель критичної педагогіки: Ця модель наголошує на важливості сумніву щодо домінуючих структур влади та соціальних ієрархій. У педагогіці соціальної роботи критична педагогіка може передбачати залучення студентів до перевірки власних упереджень і припущень і дослідження питань соціальної справедливості та справедливості.
- Когнітивно-поведінкова модель: Ця модель зосереджена на навчанні конкретним навичкам і стратегіям для зміни поведінки та покращення результатів. У педагогіці соціальної роботи когнітивно-поведінкові підходи можуть використовуватися для навчання комунікативним навичкам, стратегіям вирішення конфліктів або іншим практичним навичкам.
- Конструктивістська модель: Ця модель підкреслює важливість активного навчання та навчання, орієнтованого на студента. У педагогіці соціальної роботи конструктивістські підходи можуть передбачати заохочення студентів генерувати власні ідеї та рішення, а також брати активну участь у власному

навчанні.

- Екологічна модель: Ця модель підкреслює важливість розуміння взаємозалежності та взаємозв'язку соціальних систем. У педагогіці соціальної роботи екологічні підходи можуть передбачати вивчення способів впливу факторів особистості, сім'ї, громади та суспільства на окремих осіб та громади.

Загалом, педагогіка соціальної роботи спирається на низку теоретичних моделей і підходів, щоб задовольнити різноманітні потреби учнів і сприяти ефективній практиці в цій галузі.

Іншим ключовим компонентом соціально-педагогічної моделі є орієнтація на освіту та навчання. Це передбачає створення можливостей для окремих осіб і спільнот здобувати знання, розвивати навички та брати участь у критичному осмисленні свого досвіду та соціального світу навколо них. Освіта розглядається як потужний інструмент для просування соціальних змін, оскільки вона може допомогти кинути виклик домінуючим культурним нормам і просувати нові способи мислення та дії.

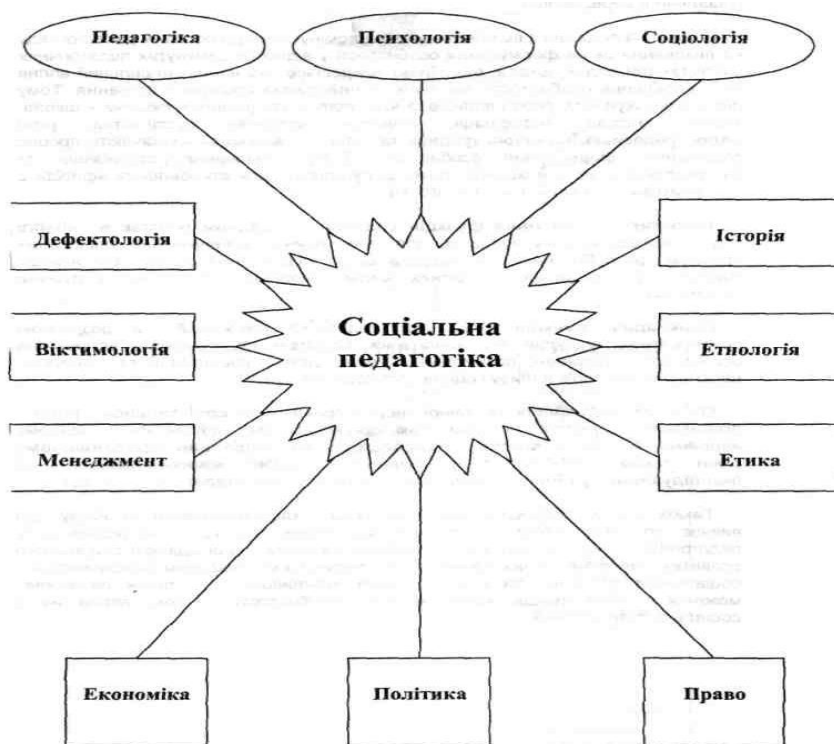
На практиці соціально-педагогічна модель часто впроваджується через низку різних втручань, таких як освітні програми громади, програми розвитку молоді та освітні ініціативи для дорослих. Ці втручання призначені для сприяння соціальним змінам і розширення можливостей окремих осіб і спільнот взяти під контроль своє життя та досягти позитивних соціальних результатів.

Загалом, соціально-педагогічна модель є потужною теоретичною основою для вирішення соціальних проблем і сприяння суспільним змінам. Підкреслюючи важливість розширення прав і можливостей та освіти, ця модель забезпечує цінну дорожню карту для соціальних працівників та інших практиків, які прагнуть створити більш справедливі та справедливі суспільства.

Також важливим поняттям моделі являється «соціальне виховання»,

під яким науковці вбачають створення різнопланових умови та заходів, що спрямовані на опанування молодим поколінням загальноприйнятих знань в аспекті важливого соціального досвіду [19]. Таке виховання високоякісного рівня має сприяти формуванню системи позитивних ціннісних установок та орієнтацій в осіб підростаючої категорії.

Втілення соціального виховання відбувається під час процесу взаємодії певної особистості в різних сферах життєдіяльності. За його належне забезпечення відповідає держава, в першу чергу, а також суспільство, за рахунок створення різних організацій (заклади освіти, громадські об'єднання, організації, тощо). І такий процес соціального виховання, звичайно, складається з конкретних стадій (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Схематичний процес соціального виховання

Варто зазначити, що соціально-педагогічна модель утворюється на двох рівнях: структурної та психосоціальної роботи. Особливості втілення структурного рівня проявляються, наприклад, в аспекті становлення взаємовідносин шкільних закладів та суспільства [11]. Тож в даному

випадку система освіти та виховання являються способом реалізації новітніх технологічних досягнень, основною метою яких є задоволення виникаючих потреб окремих індивідів, груп або соціуму загалом. Так, заклад освіти (школа) поступово включає особу в громаду, виступаючи в ролі первинного агента диференціації суспільства, при тому забезпечуючи її професійною підготовкою.

Тож, формування соціального статусу людини бере початок саме із навчання в школі, паралельно адаптуючи її до функціонування суспільства на певних стадіях його розвитку [5]. Цей процес передбачає реалізацію таких функцій соціальної роботи: соціального контролю, профілактичної, прогностичної.

Сучасна соціальна робота має тенденцію до адаптивно-розвиваючої концепції соціалізації – процес соціалізації розглядається як адаптація до мінливих аспектів суспільства протягом всього життя особи [5]. Тобто весь процес адаптації, як специфічної діяльності людини, являється постійно пов'язаним із опануванням нових індивідуальних ситуацій, які властиві кожній особі. І це в свою чергу, поступово доповнює соціальний досвід окремої людини, при тому формуючи сукупний досвід цілого суспільства.

Тож відповідно до даної концепції в рамках соціально-педагогічної моделі соціальної роботи фахівці мають допомогти клієнтові в реалізації його адаптивної потреби, яка виникає за наявності труднощів сприймання/подолання нових життєвих обставин. Такі обставини вимагають особу вийти за межі комфорту в значній мірі і в свою чергу – відбувається перевищення адаптивних можливостей клієнта, з яким він не в змозі впоратися самотійно [22]. У результаті деформації адаптивного механізму індивіда здатні виникати відхилення, що провокують появу стресів і ускладнений процес соціалізації. В такому разі без підтримки і настанови кваліфікованих спеціалістів – не обійтися.

Соціальні працівники, які в своїй діяльності спираються на основи соціально-педагогічної моделі, здатні здійснювати відповідні корекційні заходи, що направлені на подолання відхилення адаптивного механізму особи, а також за потреби – допомогти у вирішенні проблемних питань актуальної життєвої ситуації.

Соціально-педагогічну модель доцільно використовувати в аспекті соціальної роботи, для того щоб зрозуміти сутність/мотиви поведінки деяких клієнтів. Оскільки її фундаментальною базою являється феноменологія вікової специфіки категорій населення [22]. Тобто дана модель виступає за вибір технологій роботи з клієнтами, спираючись на позиції вікового підходу, а також характерних особливостей кожного вікового періоду людини.

Попри все вище зазначене, науковець У. Лоренц вказує на те, що соціально- педагогічна модель буквально запозичує методи та форми роботи з клієнтами, які вже були визначені іншими моделями [13]. Оскільки для неї характерною є така властивість: визначати цілі та механізми будь-якої соціальної активності, спираючись на широкі теоретичні позиції незалежно від встановлених організаційних прийомів і рамок. Але все ж таки дана модель цілковито доповнює взаємодію людини та навколишнього середовища з наукової та практичної точки зору. Адже надає широкий спектр можливостей вибору форм та методів соціальної роботи, в залежності від специфіки адаптивного механізму клієнта.

1.2. Педагогічні підходи і техніки в практиці соціальної роботи

Практика соціальної роботи передбачає низку педагогічних підходів, спрямованих на розширення можливостей клієнтів, соціальні зміни та

покращення добробуту особистості та громади. Деякі з педагогічних підходів, які зазвичай використовуються в практиці соціальної роботи, включають:

- Підхід, орієнтований на клієнта. Цей підхід передбачає спільну роботу з клієнтами, щоб визначити їхні сильні сторони та цілі, а також розробити стратегії їх досягнення. У практиці соціальної роботи підходи, орієнтовані на клієнта, можуть передбачати використання мотиваційного інтерв'ю, когнітивно-поведінкової терапії або інших методів консультування, щоб допомогти клієнтам розвинути самоефективність і стійкість.
- Підхід до групової роботи. Цей підхід передбачає роботу з групами осіб для сприяння соціальній підтримці, розвитку навичок і розвитку спільноти. У практиці соціальної роботи підходи до групової роботи можуть включати сприяння групам підтримки, психоосвітнім групам або зусиллям спільноти, спрямованим на просування соціальних змін.
- Підхід, орієнтований на громаду. Цей підхід передбачає роботу з громадами для виявлення та вирішення соціальних проблем і сприяння розвитку громади. У практиці соціальної роботи підходи, орієнтовані на громаду, можуть включати використання дослідницької діяльності за участю громадської організації або адвокації для сприяння соціальній справедливості.
- Підхід до вирішення проблем. Цей підхід передбачає спільну роботу з клієнтами для виявлення та вирішення конкретних проблем або завдань. У практиці соціальної роботи підходи до вирішення проблем можуть передбачати використання короткої терапії, орієнтованої на вирішення, кризового втручання або інших короткотермінових втручань для

сприяння розширенню можливостей клієнта та змінам.

- Підхід на основі культурної компетентності. Цей підхід передбачає визнання та розгляд різноманітних культурних традицій і досвіду клієнтів і спільнот. У практиці соціальної роботи підходи до культурної компетентності можуть передбачати використання інтерсекційної лінзи для розуміння того, як різноманітні соціальні ідентичності та досвід впливають на окремих людей і спільноти, і відповідно адаптувати втручання.

Загалом, практика соціальної роботи передбачає низку педагогічних підходів, спрямованих на розширення можливостей клієнтів, соціальні зміни та покращення добробуту особистості та громади. Використовуваний конкретний підхід залежатиме від потреб і цілей клієнта чи громади, яка обслуговується, а також від соціального та культурного контексту, в якому виконується робота.

Соціальні працівники використовують різноманітні педагогічні прийоми у своїй практиці, щоб полегшити навчання та сприяти позитивним результатам для своїх клієнтів. Деякі з педагогічних прийомів, які зазвичай використовуються в практиці соціальної роботи, включають:

- Активне слухання. Соціальні працівники використовують методи активного слухання, щоб повністю зрозуміти потреби, проблеми та перспективи своїх клієнтів. Це передбачає зосередження уваги на вербальній і невербальній комунікації клієнта, постановку уточнюючих запитань і надання зворотного зв'язку, щоб продемонструвати розуміння.
- Рефлексивна практика. Соціальні працівники використовують рефлексивну практику, щоб критично перевірити власні припущення, упередження та цінності та постійно вдосконалювати свою практику. Це передбачає обмірковування

досвіду, пошук відгуків від колег і участь у постійному навчанні та професійному розвитку.

- Рольове моделювання. Соціальні працівники використовують рольове моделювання, щоб продемонструвати позитивну поведінку та ставлення до своїх клієнтів. Це передбачає моделювання навичок ефективного спілкування, розв'язання проблем і конфліктів, а також сприяння самообслуговуванню та самосвідомості.
- Психосвіта. Соціальні працівники використовують методи психосвіти, щоб поінформувати клієнтів про конкретні проблеми чи умови, а також навчити навичок, які можуть покращити їхнє функціонування та благополуччя. Це може включати надання інформації про психічне здоров'я, зловживання психоактивними речовинами, виховання дітей або інші теми, а також навчання навичкам подолання та методам управління стресом.
- Спільне цілепокладання. Соціальні працівники використовують спільне цілепокладання для роботи з клієнтами, щоб визначити їхні потреби та цілі, а також розробити стратегії їх досягнення. Це передбачає встановлення досяжних цілей, розбивку їх на менші кроки, регулярну оцінку прогресу та коригування плану за потреби.
- Кризове втручання. Соціальні працівники використовують методи кризового втручання, щоб надати негайну підтримку та допомогу клієнтам, які переживають кризу. Це передбачає оцінку безпеки та ризику клієнта, надання емоційної підтримки та практичної допомоги, а також підключення клієнта до відповідних ресурсів і послуг.

Загалом соціальні працівники використовують низку педагогічних

прийомів, щоб підтримувати навчання та розвиток своїх клієнтів, а також сприяти позитивним результатам. Використовувані конкретні техніки залежатимуть від потреб і цілей клієнта, а також від соціального та культурного контексту, в якому виконується робота.

Педагогіка соціальної роботи тісно пов'язана з концепцією розширення прав і можливостей, яка передбачає допомогу окремим особам і громадам отримати більший контроль над своїм життям і повніше брати участь у житті суспільства. Педагогіка соціальної роботи зосереджена на розвитку знань, навичок і ставлення, необхідних для сприяння розширенню можливостей серед клієнтів і спільнот.

Розширення прав і можливостей є важливою метою практики соціальної роботи, оскільки воно може допомогти окремим особам і громадам подолати бар'єри та досягти більшого добробуту та соціальної справедливості. Педагогіка соціальної роботи відіграє вирішальну роль у просуванні розширення можливостей, оскільки передбачає надання клієнтам інструментів і ресурсів, необхідних для підвищення самоефективності, розвитку навичок критичного мислення та залучення до активної громадянської позиції.

Деякі способи, якими педагогіка соціальної роботи може сприяти розширенню можливостей, включають:

- Забезпечення освіти та інформації. Педагогіка соціальної роботи передбачає надання клієнтам освіти та інформації про їхні права, доступні ресурси та послуги, а також стратегії вирішення соціальних проблем. Це може допомогти клієнтам приймати обґрунтовані рішення та вживати заходів для покращення своєї ситуації.
- Розвиток критичного мислення. Педагогіка соціальної роботи передбачає розвиток у клієнтів навичок критичного мислення, що може допомогти їм аналізувати соціальні проблеми та

розробляти рішення. Це може допомогти клієнтам отримати краще розуміння факторів, які сприяють їх викликам, і розвинути впевненість, необхідну для їх вирішення.

- Заохочення до активної участі. Педагогіка соціальної роботи передбачає заохочення клієнтів до активної участі в розробці власних цілей і планів, а також у громадських заходах і адвокації. Це може допомогти клієнтам розвинути свої навички та впевненість, а також отримати більше відчуття контролю над своїм життям.
- Посилення соціальної підтримки. Педагогіка соціальної роботи передбачає створення мереж соціальної підтримки для клієнтів, що може допомогти посилити їхнє відчуття зв'язку та приналежності. Це може допомогти клієнтам розвинути стійкість і краще справлятися з викликами.

Загалом, педагогіка соціальної роботи має важливе значення для сприяння розширенню можливостей серед клієнтів і громад. Забезпечуючи освіту, сприяючи критичному мисленню, заохочуючи активну участь і створюючи мережі соціальної підтримки, соціальні працівники можуть допомогти окремим особам і громадам отримати більший контроль над своїм життям і повніше брати участь у житті суспільства.

Педагогічний зміст соціальної роботи з різними віковими категоріями визначається як сукупність знань, цінностей, компетенцій та практичних навичок, необхідних для виконання роботи соціального педагога з клієнтами різного віку. Він включає в себе конкретні методи, підходи та стратегії, які використовуються для досягнення соціальних цілей та підтримки клієнтів у різних вікових групах.

Педагогічний зміст соціальної роботи забезпечує освітній процес, спрямований на розвиток особистості, соціальну адаптацію, підтримку самоствердження та самореалізацію клієнтів у центрах соціальних служб.

Він враховує специфіку різних вікових груп та їх потреби, цінності та можливості.

Педагогічний зміст соціальної роботи може включати такі складові:

- Розвиток соціальних навичок: це охоплює навички спілкування, взаємодії, співпраці, конфліктного врегулювання та інші навички, які сприяють позитивним взаєминам з іншими.
- Психологічна підтримка та консультування: соціальні педагоги надають психологічну підтримку клієнтам, слухають їх проблеми, допомагають зрозуміти та вирішити складнощі, сприяють розвитку позитивної самооцінки та самосвідомості.
- Розвиток навичок самообслуговування та самостійності: в залежності від вікової групи, педагоги сприяють розвитку відповідних навичок.

Розглянемо більш детально вказані вище складові. Розвиток соціальних навичок є важливою складовою педагогічного змісту соціальної роботи в центрах соціальних служб з різними віковими категоріями. Ці навички допомагають клієнтам побудувати позитивні та здорові взаємини з іншими людьми, ефективно спілкуватися та взаємодіяти в різних соціальних контекстах. Розвиток соціальних навичок сприяє формуванню сильних соціальних зв'язків, покращенню самооцінки та збільшенню можливостей для соціальної адаптації.

Основні складові розвитку соціальних навичок в педагогічному змісті соціальної роботи включають:

- Спілкування. Соціальний педагог працює з клієнтами над розвитком ефективних комунікаційних навичок. Це включає в себе вміння слухати, висловлювати свої думки та почування, встановлювати контакт з іншими, адекватно реагувати на комунікативні ситуації тощо.

- Взаємодія. Соціальний педагог сприяє розвитку навичок взаємодії між людьми. Це охоплює вміння встановлювати і підтримувати позитивні стосунки з оточуючими, проявляти емпатію, розуміння та толерантність, співпрацювати в групових ситуаціях.
- Співпраця. Соціальний педагог сприяє розвитку навичок співпраці та колективної діяльності. Це включає в себе вміння працювати разом з іншими, дотримуватися правил та ролей в групі, розвивати навички.

Співпраця є важливою складовою розвитку соціальних навичок в педагогічному змісті соціальної роботи в центрах соціальних служб з різними віковими категоріями. Навички співпраці допомагають клієнтам ефективно працювати в команді, взаємодіяти з іншими та досягати спільних цілей. Вони сприяють позитивному розвитку особистості, зміцненню взаємин та покращенню соціальної адаптації.

Психологічна підтримка та консультування є важливою складовою педагогічного змісту соціальної роботи в центрах соціальних служб з різними віковими категоріями. Соціальні педагоги виконують роль психологічних фахівців, які надають клієнтам необхідну емоційну підтримку, допомагають управляти стресом та емоціями, а також сприяють їх психологічному розвитку.

Основні аспекти психологічної підтримки та консультування включають:

- Слухання та емпатія. Соціальний педагог проявляє активне слухання та виявляє емпатію до проблем та почуттів клієнтів. Вони створюють довірчу атмосферу, де клієнти можуть відкрито висловлювати свої турботи та емоції.
- Розуміння та аналіз проблем. Соціальні педагоги допомагають клієнтам зрозуміти причини своїх проблем, аналізувати їх і

виявляти шляхи вирішення. Вони сприяють розвитку самосвідомості, пізнання внутрішніх ресурсів та розвитку стратегій подолання складнощів.

- Психологічні техніки та стратегії. Соціальні педагоги використовують різноманітні психологічні техніки та стратегії для допомоги клієнтам. Це можуть бути техніки релаксації, робота зі стереотипними уявленнями, тренування навичок саморегуляції та психологічної стійкості.
- Розвиток навичок самообслуговування та самостійності є важливою частиною педагогічного змісту соціальної роботи в центрах соціальних служб з різними віковими категоріями. Соціальні педагоги допомагають клієнтам набутися навичок, які необхідні для самостійного функціонування в повсякденному житті. Це включає розвиток навичок самообслуговування, освоєння практичних навичок та формування навичок самостійного прийняття рішень.

Основні аспекти розвитку навичок самообслуговування та самостійності включають:

- Освоєння навичок особистої гігієни. Соціальний педагог сприяє розвитку навичок особистої гігієни, таких як миття рук, чищення зубів, догляд за шкірою тощо. Вони надають клієнтам необхідну інформацію, демонструють правильні техніки та стимулюють їх практикувати ці навички.
- Розвиток практичних навичок. Соціальний педагог допомагає клієнтам освоїти практичні навички, які сприяють самостійному функціонуванню. Це можуть бути навички приготування їжі, прання одягу, робота з грошима, організація робочого простору тощо. Вони надають клієнтам практичну підтримку, моделюють необхідні навички та стимулюють

самостійність.

- Формування навичок самостійного прийняття рішень є важливим аспектом педагогічного змісту соціальної роботи з різними віковими категоріями. Соціальні педагоги сприяють розвитку у клієнтів навичок аналізу ситуацій, визначення альтернатив, оцінки наслідків та прийняття власних рішень.

Основні аспекти формування навичок самостійного прийняття рішень включають:

- **Порушення проблеми:** Соціальні педагоги сприяють створенню умов, в яких клієнти можуть виявити проблему і визначити, що потрібно змінити або вирішити.
- **Збір і аналіз інформації:** Соціальні педагоги допомагають клієнтам зібрати достовірну інформацію про проблему або ситуацію, досліджувати різні варіанти та аналізувати їх наслідки.
- **Визначення альтернатив:** Соціальні педагоги сприяють розвитку творчого мислення у клієнтів, щоб вони могли знайти різні альтернативи і варіанти розв'язання проблеми.
- **Оцінка наслідків:** Соціальні педагоги допомагають клієнтам розуміти потенційні наслідки кожної альтернативи та оцінювати їх за різними критеріями.
- **Прийняття рішення:** Соціальні педагоги стимулюють клієнтів до самостійного прийняття рішень, забезпечуючи їх підтримку та впевненість у власних силах.

Висновки до першого розділу

Ми розуміємо важливість роботи соціальних педагогів з будь-якими категоріями населення. Оскільки основною місією їх роботи є надання

можливості клієнтам самотійно вирішувати свої проблеми в подальшому, а саме – покращення здатності різних груп клієнтів справлятися з викликами свого життя, підтримувати оптимальне життєве функціонування. Тобто фахівці соціальної сфери допомагають клієнту зрозуміти власну проблемну ситуацію, адаптуватися до неї, набути нових навичок, які можливо потрібні, для подолання такої ситуації, брати активну участь у громадському, соціальному житті. Таким чином соціальний педагог прагне сприяти досягненню оптимального ступеня гармонії між потребами, правами, можливості клієнта, а також спирається на вимоги його оточуючого середовища.

В своїй роботі соціальний педагог керується засадами соціально-педагогічної моделі соціальної роботи. Її фундаментальною основою є виховання як частина процесу соціального становлення індивіда, як свідомий цілеспрямований вплив на нього. Реалізація такого впливу відбувається суб'єктами виховної діяльності та інститутами (сім'я, школа, позашкільні заклади) задля забезпечення належного процесу виховання відповідних соціальних якостей.

Тож соціально-педагогічна діяльність – це система надання відповідної допомоги людям, яка має на меті вирішення певного комплексу проблем в аспекті «особистість і середовище». А центром виступає завжди окрема особа/особи, на кого й спрямовуються всі зусилля вирішення проблем соціальними педагогами. Також відмітимо, що фахівцями даної сфери різнопланова допомога може надаватися як в інституційних умовах, так і в умовах сімейного мікросередовища, або їх індивідуального. Звичайно, соціальний педагог виконує низку певних функцій, зокрема таких як: організаційна, виховна, прогностична, комунікативна, захисна, профілактична, тощо.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕР СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ВОКРЕМИХ УСТАНОВАХ

2.1. Розгляд змісту та основних напрямків соціально-педагогічної діяльності в центрах соціальних служб

Центр соціальних служб здійснює соціально-педагогічну діяльність з підтримки соціально незахищених сімей, дітей та молоді, які потребують допомоги. Соціально-педагогічні заходи, які пропонуються в центрі, спрямовані на сприяння соціальному та емоційному розвитку клієнтів, зміцнення їх стійкості та покращення загального самопочуття.

Зміст соціально-педагогічної діяльності в центрі соціальних служб зосереджено за такими напрямками:

Підтримка сімей: центр пропонує різні програми та послуги для підтримки сімей, такі як уроки виховання дітей, сімейні консультації та фінансова допомога. Метою є зміцнення сім'ї та сприяння позитивним стосункам між членами сім'ї.

Розвиток дитини: центр пропонує ряд програм і послуг для підтримки розвитку дітей, включаючи позашкільні програми, літні табори та освітні заходи. Мета – сприяти успішності дітей у навчанні, соціальному розвитку та загальному добробуту.

Розвиток молоді: центр надає програми та послуги для підтримки розвитку молоді, такі як професійне навчання, наставництво та розвиток лідерства. Мета – допомогти молоді розвинути навички та впевненість, необхідні для досягнення успіху в особистому та професійному житті.

Залучення громади: центр пропонує різноманітні заходи залучення громади, такі як волонтерство, громадські заходи та культурні свята. Мета

полягає в тому, щоб сприяти почуттю причетності та зв'язку між клієнтами, а також зміцнювати спільноту в цілому.

Основні напрямки соціально-педагогічної діяльності центрі соціальних служб можна охарактеризувати так:

Профілактика: Соціально-педагогічна діяльність центру спрямована на попередження соціальних проблем до їх виникнення. Надаючи підтримку та ресурси незахищеним сім'ям, дітям та молоді, центр прагне запобігти таким негативним наслідкам, як розпад сімей, бідність та правопорушення.

Втручання: центр надає послуги втручання клієнтам, які вже мають соціальні проблеми. Ці послуги призначені для вирішення нагальних потреб, таких як консультування у кризових ситуаціях, екстрена допомога та планування безпеки.

Реабілітація: Соціально-педагогічна діяльність центру також спрямована на реабілітацію клієнтів, які зазнали соціальних проблем. Це може включати надання консультацій, терапії та інших послуг підтримки, щоб допомогти клієнтам вилікуватися та рухатися вперед у позитивному напрямку.

Зазначимо, що Центр соціальних служб проводить низку соціально-педагогічних заходів для підтримки соціально незахищених сімей, дітей та молоді, які потребують допомоги. Діяльність центру зосереджена на профілактиці, втручанні та реабілітації та спрямована на сприяння соціальному та емоційному розвитку клієнтів, зміцненню їх стійкості та покращенню загального благополуччя.

Основними напрямками соціально-педагогічної діяльності Центру соціальних служб є:

- Підтримка сімей. Центр соціальних служб пропонує ряд послуг для підтримки сімей, включаючи консультації, фінансову допомогу та курси для батьків. Мета – зміцнення сім'ї та

сприяння позитивним стосункам між членами сім'ї.

- Розвиток дитини. Центр соціальних служб забезпечує позашкільні програми, літні табори та освітні заходи для підтримки розвитку дітей. Мета – сприяти академічному успіху, соціальному розвитку та загальному добробуту.
- Розвиток молоді. Центр соціальних служб пропонує професійне навчання, наставництво та програми розвитку лідерства для підтримки розвитку молоді. Мета – допомогти молодим людям розвинути навички та впевненість, необхідні для досягнення успіху в особистому та професійному житті.
- Залучення громади. Центр соціальних служб надає клієнтам можливість взаємодіяти зі своєю громадою через волонтерську роботу, культурні свята та громадські заходи. Мета полягає в тому, щоб сприяти почуттю причетності та зв'язку між клієнтами та зміцнювати спільноту в цілому.
- Кризове втручання. Центр соціальних служб надає послуги кризового втручання клієнтам, які відчують негайні та термінові потреби, наприклад екстрену фінансову допомогу або планування безпеки.
- Реабілітація. Центр соціальних служб пропонує консультації, терапію та інші послуги підтримки для клієнтів, які зазнали таких соціальних проблем, як жорстоке поводження, зневага або травма. Мета полягає в тому, щоб допомогти клієнтам вилікуватися та рухатися вперед у позитивному напрямку.
- Адвокація. Центр соціальних служб захищає права та потреби клієнтів у таких сферах, як освіта, житло та охорона здоров'я. Мета полягає в тому, щоб клієнти мали доступ до ресурсів і послуг, необхідних для досягнення успіху.

Загалом, основні напрями соціально-педагогічної діяльності ЦСС

зосереджені на підтримці незахищених сімей, дітей та молоді, які потребують допомоги, сприянні їх соціальному та емоційному розвитку, стійкості та благополуччю

2.2. Форми та методи роботи соціального педагога в закладах інтернатного типу

На сьогодні процес виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, у школах-інтернатах є досить актуальним, оскільки організація державної системи опіки та піклування, а також відсутність альтернативних форм влаштування викликають низку проблем в озвученому контексті.

Організована і керована Міністерством освіти і науки України система, окрім закладів дошкільної та шкільної освіти, передбачає також реалізацію діяльності інтернатів для дітей, які мають офіційне право на навчання. В аспекті шкіл-інтернатів – саме адаптація дітей до таких інституційних умов має першочергове значення. Оскільки діти в даних закладах здатні відчувати прояви психологічної та емоційної депривації, вони нібито відокремлені від умов реального життя та для них характерна певна соціальна ізоляція [30]. Діти в таких закладах здатні мати ознаки аномального фізичного та розумового розвитку. Варто додати, що для дітей в дитячих будинках та інтернатних установах характерним є відчуття психологічної травми, яка здатна провокувати виникнення первинних та вторинних наслідків для загального функціонування особистості. Як результат, може виникати відчуття неповноцінності, що пов'язане з комплексом покинутості – діти відчують себе нікому не потрібними [28].

Варто зазначити, що соціальна незрілість, комунікаційні розлади в дітей являються здебільшого наслідками імітації сімейного життя, відповідних умов соціального виховання, неадекватного емоційно-особистісного зв'язку, відсутності природних моделей сексуально-рольової поведінки. Тож в такому разі зазначені умови враховуються школами-

інтернатами та вони виконують не лише виховну функцію, а й сприяють активному процесу соціалізації особистості, всебічному її розвитку, забезпечують правовий, психологічний захист учнів [26, с.178].

Основні потреби та запити шкіл-інтернатів стосовно процесу соціально-виховної діяльності мають постійний характер, а також залежать від наявності значної кількості психологічних, соціальних, виховних, медичних проблем. Тому вважаємо за доцільне виокремити головні завдання державних закладів, діяльність яких спрямована на виховання дітей, позбавлених батьківського піклування:

- організація процесу загальноосвітнього навчання дітей;
- заходи реабілітаційного спрямування;
- забезпечення соціального захисту дітей в закладах окресленого типу;
- заходи медико-соціального характеру.

Науковець М. А. Галагузова головною метою соціально-просвітницької діяльності в такому випадку вбачає соціалізацію дитини, особлива роль до того ж відводиться роботі соціального педагога [4]. Тобто основна увага соціально-педагогічної діяльності спрямовується на вихованців дитячого будинку в індивідуальному аспекті, а також на учнівський колектив загалом. Якщо говорити конкретно про функціональні обов'язки соціальних педагогів у школах-інтернатах, то В. Сорочинська в своїй праці «Організація роботи соціальних педагогів» формулює їх таким чином:

1. Формування гуманного відношення до учнів та захист їх права та свобод.
2. Вивчення особливостей соціального розвитку, умов життя учнів.
3. Створення психологічно комфортного та безпечного середовища для дітей в повсякденному житті та проведенні дозвілля.

4. Визначення їх інтересів та потреб, проблемних питань, труднощів, соціально поведінкових відхилень та стану соціальної адаптації.
5. Організація та координування різного роду заходів в закладі.
6. Реалізація соціально педагогічного супроводу учнів у процесі їх соціалізації.
7. Впровадження соціально-освітньої реабілітації дезадаптованих, бездоглядних учнів.
8. Підтримання професійної взаємодії на всіх рівнях з учителями, вихователями, психологами, батьками.
9. Посередницька діяльність між відповідними установами, членами сімей, соціальними інститутами та вихованцями.
10. Реалізація співпраці із соціальними працівниками стосовно вирішення питань житла, працевлаштування, надання різнопланової допомоги [11].

Отже, діяльність соціальних педагогів у школах-інтернатах є досить різноманітною. І тому ми можемо її розмежувати на декілька основних видів: соціально-педагогічну діагностику і консультування, соціально-просвітницьку та корекційно-розвивальну роботу; соціально-профілактичну роботу.

До того ж методи, форми, технології допомоги дітям-сиротам здатні реалізуватися на мікро- та макрорівнях. Якщо більш детально, то відзначимо, що під мікрорівнем мається на увазі найближче середовище та соціальне оточення, в рамках якого відбувається функціонування людини, що і має безпосередній вплив на особливості всіх його аспектів. Тому рівень ефективності соціальної адаптації процесу конкретного вихованця має залежність саме від міри включеності відповідної дитини в специфіку життя мікрорівня [16]. На цьому рівні одним з найбільш важливих завдань соціальних педагогів є надання допомоги дитині в реалізації себе на саме

мікрорівні. Макрорівень відповідає, першочергово, за сприяння прищепленню дітям адекватних соціальних знань, необхідних умінь та навичок. Вони мають допомогти пристосовуватися вихованцям до мінливих умов середовища, розвивати свою емоційну та соціальну компетентність.

Особливо потребують дбайливого ставлення та уваги діти з підвищеною вразливістю, психологічною напруженістю, замкнутістю, великою ймовірністю емоційного зриву. І, звичайно, задля забезпечення ефективної діяльності соціального педагога, ним використовуються ряд відповідних методів роботи. Але перш ніж перейти до їх характеристики, вкажемо на те, що під «методом роботи» мається на увазі процес результативної взаємодії між соціальним педагогом і дитиною-сиротою, внаслідок якого передаються та засвоюються знання, уміння та навички, передбачені змістом навчання.

Отже, спеціаліст, який реалізує здійснення соціально-педагогічної роботи, використовує такі загальні методи:

- безпосередні (забезпечують сприяння та допомогу дитині у випадках, коли вона не в змозі самотійно впоратися з проблемними питаннями);
- прямі безпосередні (відкрите втручання фахівця в скрутну і небезпечну для дитини ситуацію у разі, коли очевидна загроза життю і здоров'ю – необхідний терміновий захист прав і гідності);
- непрямі безпосередні (непряме втручання спеціаліста в ситуацію, відбувається направлення дитини шляхом безпосереднього спілкування до алгоритму вирішення проблеми);
- опосередковані (забезпечення соціальним педагогом атмосфери абсолютної захищеності та комфорту в колективі) [13].

Відмінною рисою такої діяльності являється її адресний характер, таким чином відбувається цілковита спрямованість на конкретну дитину, проводиться індивідуальна робота з нею. В рамках такої роботи відбувається вирішення проблем, які здатні виникати в процесі соціалізації.

А тепер вважаємо за необхідне виокремити конкретні методи роботи соціального педагога, за допомогою яких він здатен реалізувати свою діяльність в рамках установ інтернатного типу, а саме: бесіду, спостереження, анкетування, аналіз зібраних даних про дитину, тестування, метод соціометрії, заохочення, метод переконання. Але серед найбільш доцільних методів діагностики особистості дитини протягом найпершого перебування його в інтернаті є: бесіда, вивчення матеріалів особової справи, спостереження, методики малюнкового типу («Будинок-дерево-людина», «Неіснуюча тварина») тощо [1].

Далі перейдемо до форм роботи соціального педагога в закладах інтернатного типу і зосередимо увагу на тому, що науковці вбачають під цим терміном стійку завершену організацію педагогічного процесу, за умови цілісності всіх його компонентів. Виділимо конкретні форми допомоги від соціальних педагогів: індивідуальні, групові (об'єднання дітей одного віку в більшу групу), масові (передбачається участь всіх дітей певного дитячого будинку).

Вчений А. Мудрик виокремлює такі форми індивідуальної роботи соціального педагога з дітьми-сиротами:

- задушевна розмова;
- обмін думками;
- консультація;
- індивідуальна робота в аспекті подолання проблем дитини-сироти;
- колективне завдання;
- робота консиліуму з дитиною-сиротою [1].

Соціальний педагог в закладах інтернатного типу виконує ряд важливих функцій, спрямованих на підтримку та розвиток соціально-психологічного благополуччя дітей та молоді, які проживають в цих закладах. Основні форми та методи роботи соціального педагога в інтернаті можуть включати такі:

- *Індивідуальна робота.* Соціальний педагог проводить індивідуальні консультації та психологічні бесіди з учнями, сприяючи їх особистісному розвитку. Він встановлює довірчі стосунки з кожним вихованцем, допомагає їм вирішувати особисті проблеми, розвивати соціальні навички та планувати майбутнє.
- *Групова робота.* Соціальний педагог організовує різноманітні групові заняття, тренінги та дискусії для учнів інтернату. Ці заняття спрямовані на розвиток комунікативних навичок, вміння співпрацювати в групі, вирішувати конфлікти, формувати позитивне самовизначення та самооцінку.
- *Робота з батьками.* Соціальний педагог взаємодіє з батьками вихованців, організовує батьківські збори, консультує їх з питань виховання дітей та надає підтримку в розв'язанні сімейних проблем.
- *Співпраця зі спеціалістами.* Соціальний педагог співпрацює з психологами, вчителями, лікарями та іншими фахівцями, які працюють в закладі. Вони разом працюють над індивідуальними планами розвитку для кожного вихованця, спільно обговорюють особливості дитини, встановлюють її потреби та розробляють стратегії розвитку. Ця співпраця допомагає забезпечити комплексний підхід до розвитку кожного вихованця, враховуючи його особистісні особливості та потреби.

- *Соціальна адаптація.* Соціальний педагог працює над соціальною адаптацією вихованців, допомагаючи їм інтегруватися у соціум, засвоювати соціальні норми та цінності, розвивати міжособистісні відносини з оточуючими. Він організовує тренінги зі спілкування, конфліктології та інші заходи, спрямовані на підвищення соціальних навичок та самодостатності.
- *Профорієнтаційна робота.* Соціальний педагог допомагає вихованцям вибрати свою майбутню професію, надає інформацію про різні професії, організовує зустрічі з представниками різних професій та навчальних закладів. Він сприяє усвідомленню вихованцями своїх здібностей та інтересів, допомагає їм зробити вибір, який відповідає їхнім потребам і здібностям.
- *Консультативна робота з педагогічним колективом.* Соціальний педагог надає консультаційну підтримку вчителям та іншим співробітникам закладу щодо роботи з вихованцями. Він ділиться своїми знаннями та досвідом у сфері соціальної роботи, сприяє впровадженню ефективних методів та підходів до виховання і підтримує педагогічний колектив у вирішенні складних ситуацій. Соціальний педагог може проводити тренінги, семінари або індивідуальні консультації з педагогами, щоб покращити їхні навички роботи з учнями, розширити їх розуміння особливостей дитячого розвитку та соціальних проблем, з якими діти можуть зіштовхуватися.

Соціальний педагог також може організовувати спільні наради та обговорення з педагогічним колективом, на яких вони мають можливість ділитися своїм досвідом, висловлювати проблеми та спільно шукати ефективні рішення. Це сприяє побудові колективної роботи та взаємодії, що

сприяє покращенню якості надання соціально-педагогічної підтримки вихованцям.

В цілому, робота соціального педагога в закладах інтернатного типу передбачає індивідуальну, групову та колективну роботу, спрямовану на забезпечення всебічного розвитку та соціальної адаптації дітей та молоді, а також на підтримку педагогічного колективу у роботі з ними.

2.3. Дослідження змісту та напрямків діяльності соціального педагога ЗЗСО (на базі Снятинського ліцею ім. Василя Стефаника)

В Снятинському ліцеї ім. Василя Стефаника було проведено дослідження, в якому взяли участь 58 вчителів. Соціальний паспорт ліцею доданий (Додаток А).

Мета дослідження – дослідити розуміння педагогічним колективом змісту та напрямів діяльності соціального педагога в зазначеному ліцеї.

Було проведено анкетування серед 58 вчителів, згідно якого необхідно було відповісти на п'ять питань (Додаток Б).

Загалом анкети для вчителів розробляються на основі аналізу та з урахуванням внутрішньої політики школи, рекомендацій освітніх організацій та вимог, що стосуються якості викладання та оцінювання вчителів. До їх розробки були залучені адміністрація школи, методисти, педагоги-психологи.

Анкета для вчителів містить питання щодо професійних навичок, методик викладання, спілкування з учнями та батьками, оцінювання учнів, використання інноваційних підходів, розвитку самоосвіти тощо. Вона орієнтована на оцінку поточної роботи педагогічного працівника, його потреб у професійному розвитку, а також забезпечення зворотного зв'язку між адміністрацією та педагогічним колективом.

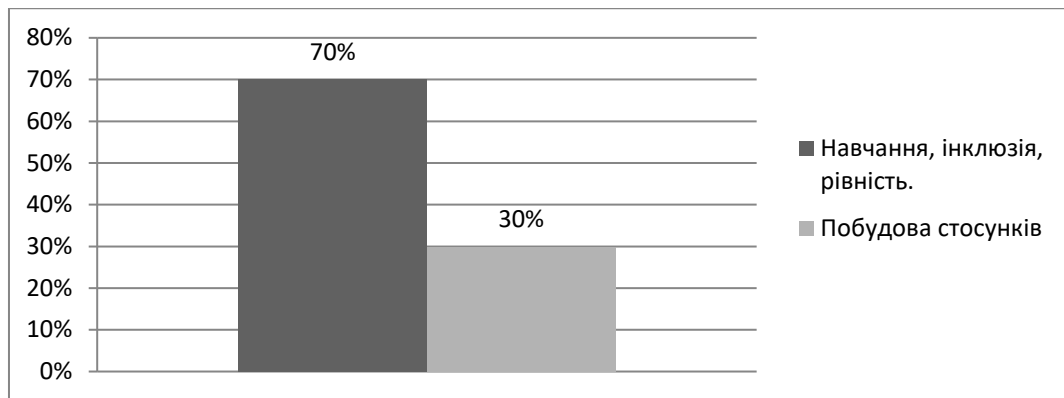
Згідно проведеного анкетування було досліджено відповіді

респондентів стосовно змісту та напрямів діяльності соціального педагога.

На перше питання «Які напрями діяльності соціального педагога найбільш актуальні?» 70 % респондентів визначили три основних напрямки, а саме:

- ✓ *Підтримка соціального та емоційного розвитку дітей* (соціальний педагог має працювати над сприянням соціального та емоційного благополуччя дітей та молоді. Це включає надання емоційної підтримки, сприяння позитивним стосункам і сприяння самооцінці та стійкості особистості).
- ✓ *Сприяння навчанню та освіті* (соціальні педагоги повинні прагнути створити середовище, яке підтримує навчання та розвиток. Вони можуть працювати з окремими особами або групами, щоб розробити освітні програми, надавати репетиторство або підтримувати шкільну роботу та заохочувати брати участь у позакласних заходах для учнів).
- ✓ *Сприяння інклюзії та рівності* (соціальні педагоги мають працювати над тим, щоб усі діти відчували себе причетними та цінними у своїх класах, незалежно від їхнього походження, здібностей чи обставин. Це включає захисту прав різних груп і сприяння різноманітності та прийняттю).

Решта респондентів, а саме 30 % відзначили, що побудова стосунків має найактуальніше значення у діяльності соціального педагога. Тобто, соціальні педагоги мають заохочувати до побудувати міцних стосунків та спільнот, котрі підтримуватимуть людей та сприятимуть соціальній згуртованості. Це допоможе співпрацювати не тільки з учнями, а й з родинами, іншими школами, організаціями для створення мереж підтримки.

Рис. 2.3.1. Які напрями діяльності соціального педагога найбільш актуальні?

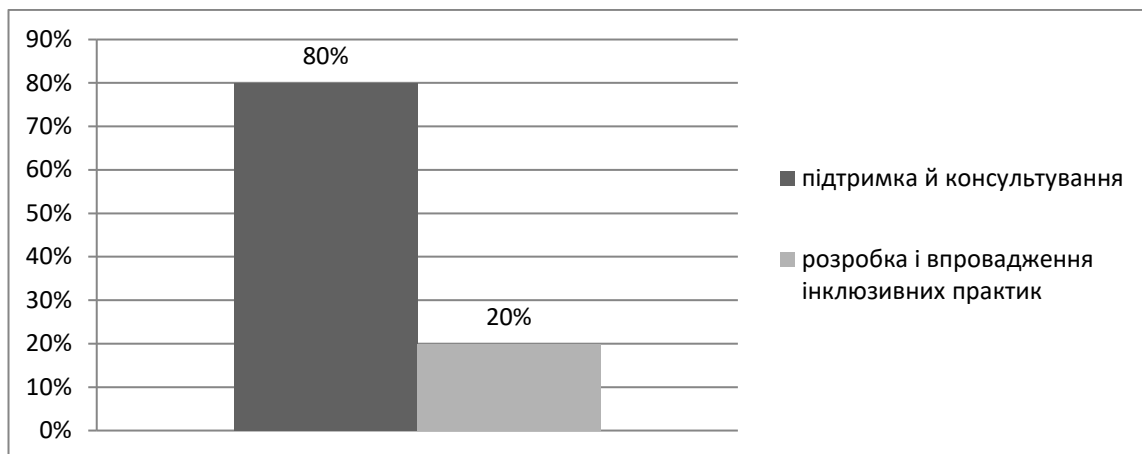
На питання номер два: «Яка роль соціального педагога у забезпеченні інклюзії в освітньому процесі?» 80 % респондентів відзначили, що це підтримка і консультування. Тобто, соціальний педагог надає підтримку учням з особливими потребами, їх батькам та педагогічному колективу. Вчитель консультує щодо інклюзивного навчання, розробляє індивідуальні плани та стратегії підтримки, сприяє вирішенню проблемних ситуацій. 20% респондентів зазначили у своїх відповідях розробку і впровадження інклюзивних практик. Респонденти пояснюють, що соціальний педагог має співпрацювати з учителями та іншими фахівцями, щоб розробити та впровадити інклюзивні практики у навчальний процес. Також допомагати забезпечити доступність навчального матеріалу, адаптувати методики та організувати спільні навчальні активності.

Головна мета соціально-педагогічної допомоги дітям із особливими потребами – інтеграція у суспільство.

Інтеграція у суспільство – це процес оновлення втрачених зв'язків дитини з суспільством, що забезпечує її включення в основні сфери життєдіяльності: навчання, праця, побут, дозвілля.

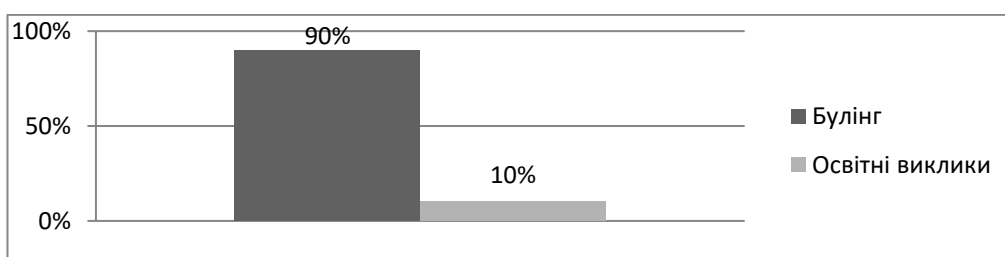
Таким чином, процес супроводу дітей з особливими потребами – це система передавання соціального досвіду з урахуванням особливостей і потреб різних категорій дітей з порушенням розвитку за активної їх участі

й забезпечення адекватних умов. У результаті чого діти залучаються до роботи в усіх соціальних системах та готуються до повноцінного дорослого життя, самореалізації та розкриття себе як особистості.

Рис. 2.3.2. «Яка роль соціального педагога у забезпеченні інклюзії в освітньому процесі?»

На третє питання: «Які соціальні проблеми соціальний педагог вирішує в школі?» 90 % респондентів відзначили, що головною соціальною проблемою, яку можуть вирішити – це булінг, 10 % відзначили як головну проблему освітні виклики (соціальні педагоги можуть підтримати учнів, які мають труднощі з навчанням, забезпечуючи репетиторство та академічну підтримку, допомагаючи виявляти та усунути навчальні бар'єри, а також співпрацюючи з педагогами для розробки індивідуальних навчальних планів).

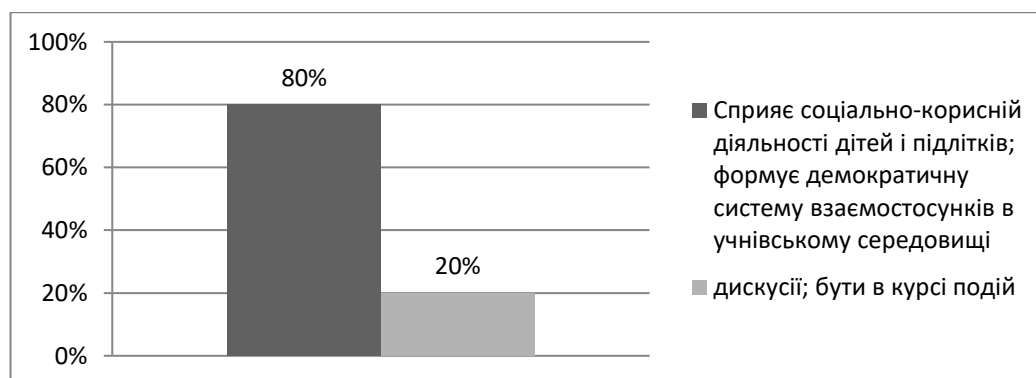
Рис. 2.3.3. Які соціальні проблеми соціальний педагог вирішує в школі?

На четверте питання: «Як би Ви охарактеризували діяльність та обов'язки соціального педагога» 80 % респондентів відзначили основні види діяльності це:

- ✓ сприяє соціально-корисній діяльності дітей і підлітків;
- ✓ формує демократичну систему взаємовідносин в учнівському середовищі.

Решта відзначили:

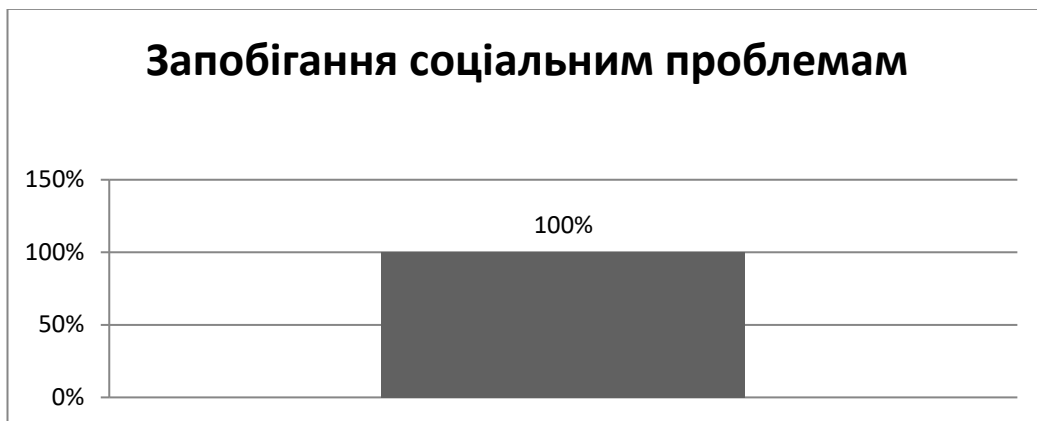
- ✓ *Залучення учнів до дискусій:* соціальний педагог має сприяти дискусіям у класі, які заохочують критичне мислення, вирішення проблем та активну участь.

Рис. 2.3.4. Як би Ви охарактеризували діяльність та обов'язки соціального педагога?

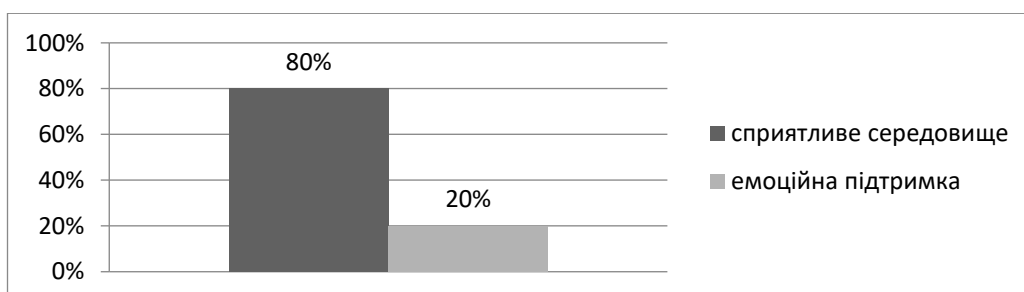
П'яте питання: «Які основні завдання профілактичної роботи соціального педагога у сучасній школі?» 100 % респондентів відзначили, що це запобігання соціальним проблемам.

Так, соціальний педагог працює на запобігання виникненню різних соціальних проблем серед учнів, таких як насилля, конфлікти, булінг, вживання наркотиків, алкогольна залежність тощо. Це досягається шляхом проведення профілактичних заходів, надання інформації, тренінгів та підтримки учнів.

Рис. 2.3.5. «Які основні завдання профілактичної роботи соціального педагога у сучасній школі?»

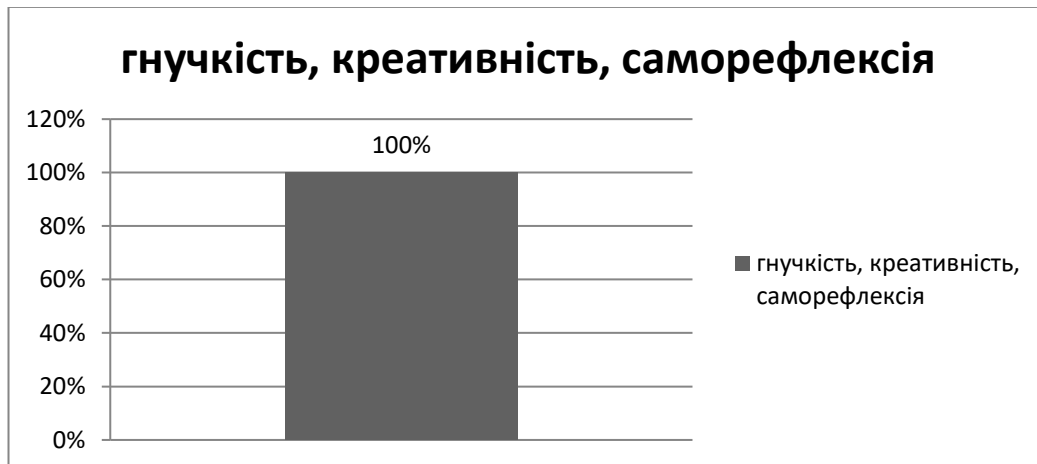
Шосте питання: «Як, на Вашу думку, соціальний педагог може допомогти учням, які стикаються з соціальними чи емоційними труднощами?» 80 % респондентів відзначили створення сприятливого середовища в класі. А саме створення даного середовища в класі, яке буде інклюзивним, приємним і сприятливим для всіх учнів, що може включати побудову позитивних стосунків з учнями, сприяння шанобливій поведінці та спілкуванню, а також виховання почуття єдності. Решта 20 % респондентів відзначили надання емоційної підтримки. Соціальний педагог може надати емоційну підтримку учням, які зазнають соціальних або емоційних труднощів. Це може передбачати вислуховування проблем учнів, підтвердження їхніх почуттів, надання вказівок і заохочення.

Рис.2.3.6. Як, на Вашу думку, соціальний педагог може допомогти учням, які стикаються з соціальними чи емоційними труднощами?

Сьоме питання: «На Вашу думку, якими основними вміннями та якостями повинен володіти соціальний педагог?» 100 % респондентів відзначили, що соціальний педагог повинен володіти такими вміннями та якостями як:

- ✓ Емпатія: Соціальний педагог повинен вміти співпереживати своїм учням і розуміти їхні унікальні потреби та досвід. Він повинен вміти будувати довірливі стосунки та створювати безпечне та сприятливе середовище для учнів.
- ✓ Комунікація: Соціальний педагог повинен мати відмінні навички спілкування, щоб ефективно передавати інформацію та ідеї своїм учням і колегам.
- ✓ Вирішення проблем: Соціальний педагог повинен вміти ідентифікувати та аналізувати проблеми, розробляти рішення та впроваджувати стратегії для ефективного задоволення потреб учнів.
- ✓ Гнучкість: Соціальний педагог повинен бути адаптивним та гнучким у своєму підході до роботи, оскільки він може працювати з окремими особами чи групами з різним походженням, потребами та викликами.
- ✓ Креативність: Соціальний педагог повинен бути креативним у своєму підході до роботи, розробляючи інноваційні стратегії та заходи для своєї діяльності.
- ✓ Культурна компетентність: Соціальний педагог повинен розуміти культурне розмаїття та вміти ефективно працювати з окремими особами з різного культурного походження.
- ✓ Саморефлексія: Соціальний педагог повинен мати можливість розмірковувати над власною практикою та постійно вдосконалювати свої навички та знання, щоб переконатися, що вони надають ефективну підтримку учням.

Рис. 2.3.7. На Вашу думку, якими основними вміннями та якостями повинен володіти соціальний педагог?

Зважаючи на відповіді, можемо відзначити, що респонденти повністю розкрили зміст та напрями діяльності соціального педагога.

Соціальний педагог відіграє важливу роль у забезпеченні інклюзії, тобто створенні безбар'єрного середовища, де кожен учень має можливість отримати якісну освіту та активно брати участь у навчальному процесі. Ось деякі аспекти ролі соціального педагога у забезпеченні інклюзії:

- ✓ Розробка і впровадження інклюзивних практик: Соціальний педагог співпрацює з учителями та іншими фахівцями, щоб розробити та впровадити інклюзивні практики у навчальному процесі. Це може включати розробку індивідуальних навчальних планів, адаптацію матеріалів та методик навчання, підтримку учнів з особливими потребами та організацію спільних навчальних активностей.
- ✓ Сприяння створенню інклюзивного середовища: Соціальний педагог працює над створенням позитивної та прийнятної атмосфери, де кожен учень відчуває себе впевнено і таким, до якого ставляться з повагою. Він сприяє формуванню взаєморозуміння, толерантності та взаємовиручки серед учнів, а

також розвиває навички соціальної взаємодії.

- ✓ Індивідуальна підтримка учнів: Соціальний педагог працює індивідуально з учнями з особливими потребами, надаючи їм підтримку, консультування та допомогу. Він сприяє їхньому соціальному та емоційному розвитку, допомагає зберігати позитивне самовизначення та підвищувати самооцінку.

Висновки до другого розділу

Отримані дані свідчать про те, що респонденти детально описали зміст і напрями діяльності соціального педагога. Їх відповіді підтверджують важливість і різноманітність завдань, які вирішує соціальний педагог, а саме: надання підтримки вихованцям у соціальній адаптації, розвитку соціальних навичок, самодостатності та міжособистісних відносин.

Крім того, співпраця соціального педагога з іншими фахівцями, такими як психологи, вчителі та лікарі, відіграє важливу роль у комплексному підході до розвитку вихованців. Це сприяє створенню індивідуальних планів розвитку для кожного вихованця та забезпечує їхнє всебічне зростання.

Соціальний педагог активно співпрацює з педагогічним колективом, надаючи консультаційну підтримку та спільно працюючи над вирішенням складних ситуацій. Ця співпраця сприяє впровадженню ефективних методів та підходів у роботу з вихованцями.

Отримані дані також підкреслюють важливість сучасної школи у наданні не лише знань, а й освіти. Спрямованість на розвиток критичного мислення, творчості, інновацій, а також на соціальний та емоційний розвиток допомагають дітям процвітати та досягати успіху в сучасному складному світі.

Отже, відповідно до отриманих даних, важливо забезпечити належну підтримку та розвиток самих соціальних педагогів в закладах освіти, оскільки їх роль є невід'ємною складовою успішної роботи з вихованцями. Соціальний педагог відіграє ключову роль у створенні сприятливого середовища для соціальної адаптації, розвитку навичок самодостатності та взаємодії з оточуючими. Вони сприяють створенню індивідуальних планів розвитку для кожного вихованця та співпраці з іншими спеціалістами в закладі, що допомагає забезпечити комплексний підхід до навчання та

виховання.

Подальша робота в напрямку сприяння виконанню соціальними педагогами своїх функцій повинна включати надання можливостей для професійного зростання, забезпечення постійної підтримки та навчання, а також обмін досвідом з іншими фахівцями. Крім того, важливо вдосконалювати анкети та інструменти оцінки роботи соціальних педагогів, забезпечуючи їхню адекватність та відповідність сучасним вимогам.

Загалом, розвиток соціальних педагогів та забезпечення їхньої підтримки є важливим кроком у забезпеченні якісної освіти та соціальної підтримки для вихованців закладів інтернатного типу. Це сприятиме їхньому всебічному розвитку, соціальній адаптації та успіху у сучасному світі.

ВИСНОВКИ

Згідно поставленої мети дослідження, яка полягає в розкритті специфіки педагогічної діяльності в контексті соціальної роботи, здійснюваної в установах і закладах різного (соціального та освітнього) типу, з'ясовано наступне:

1. Соціальний педагог в своїй практичній роботі використовує різні теоретичні основи, моделі, педагогічні підходи та техніки, які спрямовані на підтримку та розвиток клієнтів. Деякі з них включають:

✓ Системний підхід: Системний підхід в соціальній роботі розглядає клієнта як частину більшої системи, включаючи родину, школу, спільноту тощо. Соціальний педагог аналізує взаємозв'язки та взаємодії між цими системами та розвиває план дій для забезпечення підтримки та вирішення проблем.

✓ Екологічна модель: Екологічна модель в соціальній роботі покладає акцент на взаємодію людини з її соціальним, культурним та фізичним оточенням. Соціальний педагог досліджує вплив цих факторів на клієнта та сприяє створенню сприятливого середовища для його розвитку.

✓ Індивідуальний підхід: Індивідуальний підхід передбачає врахування особистих потреб, можливостей та характеристик кожного клієнта. Соціальний педагог розробляє індивідуальні плани та стратегії, щоб надати необхідну підтримку та сприяти розвитку.

✓ Групова робота: Групова робота в соціальній роботі включає роботу зі встановленням та підтримкою групових процесів. Соціальний педагог може проводити групові тренінги, дискусії та вправи, спрямовані на розвиток соціальних навичок, співпрацю та підтримку.

2. У соціально-педагогічній діяльності важливу роль відіграють Центри соціальних служб, забезпечуючи різноманітну підтримку та послуги для людей, які потребують соціальної допомоги та підтримки.

Основні напрями соціально-педагогічної діяльності в центрах соціальних служб включають такі:

- ✓ Консультативна та інформаційна підтримка: Соціальний педагог у центрах соціальних служб надає консультації та інформаційну підтримку людям, які шукають допомоги у різних сферах життя, таких як соціальні права, освіта, здоров'я, сімейні відносини тощо.

- ✓ Соціальна реабілітація: Соціальний педагог сприяє процесу соціальної реабілітації осіб, які пережили труднощі, такі як бездомність, насильство, залежність тощо. Він допомагає клієнтам забезпечити доступ до необхідних ресурсів, послуг та програм, що сприяють їхньому інтегруванню в суспільство.

- ✓ Робота з дітьми та сім'ями: Соціальний педагог працює з дітьми та сім'ями, які перебувають у складних ситуаціях. Він надає психологічну та педагогічну підтримку, сприяє розвитку навичок соціалізації та вихованню дітей, проводить роботу з батьками з метою зміцнення сімейного функціонування.

3. В закладах інтернатного типу робота соціального педагога охоплює широкий спектр завдань та дій, спрямованих на соціальну підтримку, розвиток та соціалізацію вихованців. Деякі основні аспекти цієї роботи включають таке:

- ✓ Соціальна діагностика: Соціальний педагог проводить аналіз і вивчення соціально-психологічного стану кожного вихованця, його потреб та проблем. Це допомагає визначити напрямки роботи та розробити індивідуальні плани для кожного дитини.

- ✓ Психологічна та педагогічна підтримка: Соціальний педагог надає індивідуальну та групову підтримку вихованцям, сприяючи їхньому психологічному розвитку, самовизначенню та самооцінці. Він працює з проблемами негативного самоусвідомлення, конфліктів, адаптації до нового середовища.

✓ Робота з батьками та родинami: Соціальний педагог співпрацює з батьками або родинami вихованців, надаючи їм консультативну та підтримуючу допомогу. Він організовує зустрічі, семінари, тренінги та консультації, спрямовані на підвищення рівня родинної взаємодії та ефективного виховання.

✓ Соціальна адаптація та професійна орієнтація: Соціальний педагог допомагає вихованцям інтернатних закладів у розвитку навичок, необхідних для самостійного життя поза інтернатом. Він організовує тренінги та практичні заняття.

4. Досліджено зміст та напрямки діяльності соціального педагога ЗЗСО на базі Снятинського ліцею ім. Василя Стефаника. Соціальний педагог у займається різнобічною діяльністю, спрямованою на соціальну підтримку, психологічний розвиток та соціалізацію учнів.

З'ясовано, що головним фактором в роботі соціального педагога є забезпечення належною підтримкою вихованців. Соціальний педагог відіграє ключову роль у створенні сприятливого середовища для соціальної адаптації, розвитку навичок самодостатності та взаємодії з оточуючими. Також сприяє створенню індивідуальних планів розвитку для кожного вихованця та співпраці з іншими спеціалістами в закладі, що допомагає забезпечити комплексний підхід до навчання та виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барабаш В.В. Інституціоналізація сучасного молодіжного руху України : тенденції та проблеми: Дис.канд.соціал.наук: 22.00.04/ Національний ун-т внутрішніх справ . – Х.,2004. – 189арк.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник / Ольга Володимирівна Безпалько – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
3. Безпалько О.В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді: дис... доктора пед. наук: спец. 13.00.05 «соціальна педагогіка» / Ольга Володимирівна Безпалько.– Луганськ: Луганський нац. університет імені Тараса Шевченка, 2006. – 537 с.
4. Вербець В.В., Субот О.А, Христюк Т.А. Соціологія: Навчальний посібник. – К.: КОНДОР, 2009.- 550.
5. Ганслі Теренс М. Соціальна політика та соціальне забезпечення ринкової економіки / Пер. з англ. О. Перепадя. – К.: Основи,1996. – 236 с.
6. Головні проблеми дітей в Україні / Діти // ЮНІСЕФ в Україні [сайт]. – Режим доступу : <http://www.unicef.org/ukraine/ukr/children.html>
7. Головаха Є. І. Суспільство, що трансформується: досвід соціологічного моніторингу в Україні. – Фонд «Демократичні ініціативи», 1997. – 154с
7. Горілий А. Г. Історія соціальної роботи : курс лекцій. - 2-ге вид., доп. - Тернопіль : Екон. думка, 2003. - 72 с. - Літ. : с.70
8. Грані людського буття: позитивні негативні виміри антропокультурного: Монографія. – К.: Наукова думка, 2010. – 352с.
9. Грець М.В. Інститути соціалізації в Україна та країнах ЄС: тенденції розвитку та ключові відмінності // український соціум. 2011 №3 [38]. – С 7- 9 .
10. Дерєга В.В. Соціальна і гуманітарна політика : навчальний

посібник / В.В. Деріга. - Миколаїв, 2012. -152 с.

11. Забродський М. М. Основи вікової психології / М. М. Забродський. – Тернопіль: Богдан, 2010. – 498 с.

12. Закон України « Про захист суспільної моралі» . – 2003 р 15.Закон України « Про охорону дитинства» . – 2001 р .

13. Закон України « Про соціальну роботу з дітьми і молоддю» . – 2001

14. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» [№42 від 21.06.2005 р.] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>.

15. Зверева І. Д. О., В. Безпалько, С. Я. Марченко та ін.;Соціальна робота в Україні: навч. посібник / за заг. ред.: І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.

16. Капська А.Й. Соціальна робота : технологічний аспект: навчальний посібник / за ред. проф.. А.Й.Капської. – К.: Центр навчальної літератури,2004. – 352 с.

17. Конвенція про права дитини. ООН; Міжнародний документ від 20.11.1989. Конвенцію ратифіковано Постановою Верховної Ради України N 789-ХІІ від 27.02.91.

18. Конопліна Ю.С. Соціальне страхування : навчальний посібник / Ю.С. Конопліна. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008 – 224 с.

19.

20. Кучер Н. Інклюзія без ілюзій [Електронний ресурс] / Наталя Кучер

/Інтернет-портал « Наурок».- Режим доступу: <http://www.naurok.com.ua.html>. [Дата перегляду 11.01.2022]

21. Левченко З. Культура етикету керівника – наука спілкування / З. Левченко // Вісник КІБТ. – 2008. – Вип.1. – С. 59-60.

22. Лукашевич М. П. Соціальна робота : [теорія і практика] : підруч. / М. П. Лукашевич, Т. В. Семигіна. - К. : Каравела, 2009. - 368 с. - Літ.: с. 367 [13 назв].

23. Малько А. Соціальна робота і соціальна педагогіка// Соціальна політика і соціальна робота. – 2000. - № 3,4. – С.95 28.Марцин В.С. Роль керівника в регулюванні інформаційних потоків управлінського процесу / В.С. Марцин // Економіка АПК. – 2009. – №11. – С. 9-11

24. Мигович І.І. Становлення соціальної роботи як науки в Україні / Мигович І.І./Соціальна політика і соціальна робота. – 1998 .- № 1-2 [5 - 6]. – 68 – 78

25. Міжрегіональний інформаційно-ресурсний центр з питань ВІЛ/СНІД [сайт] / Режим доступу : <http://pirc.org.ua/> - Назва з екрана.

26. Міністерство освіти і науки України, Наказ «Про затвердження заходів щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2015 року» №1034 від 23.07.13 року

27. Моніторинг «Права людини в дитячих медичних закладах та дитячих психіатричних лікарнях», Громадська організація М'АРТ. Чернігів, 2004.

28. Насильство в школі. Аналіз проблеми та допомога, якої потребують діти та вчителі у її розв'язанні / Аналіз підготовлено ВГО «Жіночий консорціум України» в рамках проекту «Попередження насильства в школі», який здійснюється за фінансової та експертної підтримки Шведської громадської організації «SavetheChildrenSweden» / Насильство проти жінок: Що про це думають молоді люди? Оновлене дослідження / Британська Рада в Україні. – К., 2005. - 3 с.

29. Основи соціальної роботи: Навчань. допомога для студ. висш. навчань. закладів / Під ред. Н. Ф. Басова. - М.: Академія, 2008. – 288 с.

30. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами :

[Навчально-методичний посібник] / За заг. ред. А. А. Колупаєвої– К. : ТОВ ВПЦ «Літопис –ХХ», 2010. – 363 с.

31. Соціальна робота / соціальна педагогіка [понятійно-термінологічний словник] / За заг. ред. І Д Звереві. – К.: Єтносфера, 2004.

32. Соціально-психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами : Методичні рекомендації. – Ямпіль, 2013. – 32 с.

33. Технології соціальної роботи в різних сферах життєдіяльності / Під ред. проф. П. Д. Павленка: Учбова допомога. - М.: Дашков і До, 2005. - 236 с.

34. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ, 2011. С. 128.

35. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності : навч. посіб. / З. М. Шевців – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

36. Christian M. Cerebral Palsy / M. Christian, Thomas, L. Aloysia. – Heidelberg : D.v. Decker's Verl., 2016. – 114 p.

37. Cunha MN, Chuchu T, Maziriri ET. Threats, challenges, and opportunities for open universities and massive online open courses in the digital revolution. *International Journal of Emerging Technologies in Learning* Heidelberg : D.v. Decker's Verl., 2016. – 114 p.

38. Huenneke LF, Stearns DM, Martinez JD, Laurila K. Key strategies for building research capacity of university faculty members. *Innovative Higher Education*. 2017;42(5):421–435. doi: 10.1007/s10755-017-9394-y.

39. Korucu, A. T., & Atun, H. [2017]. Use of social media in online learning. In *Handbook of Research on Innovative Pedagogies and Technologies for Online Learning in Higher Education* [pp. 1–18]. IGI Global. 10.4018/978-1-5225-1851-8.ch001

ДОДАТКИ

Додаток А

Соціальний паспорт Снятинського ліцею ім Василя Стефаника

Всього учнів у ліцеї 495

АТО – 20

ВПО – 18

Інваліди – 4

ЗСУ – 5

Малозабезпечені – 5

Сироти – 1

Півсироти – 18

Багатодітні – 36

Анкета для вчителів Снятинського ліцею імені Василя Стефаника

Питання для анкетування вчителів стосовно змісту та напрямів діяльності соціального педагога

№	Питання
1	Які напрями діяльності соціального педагога найбільш актуальні?
2	Які соціальні проблеми соціальний педагог вирішує в школі?
3	Як би ви охарактеризували діяльність та обов'язки соціального педагога?
4	Як, на вашу думку, соціальний педагог може допомогти учням, які стикаються з соціальними чи емоційними труднощами?
5	На вашу думку, якими основними вміннями та якостями повинен володіти соціальний педагог?